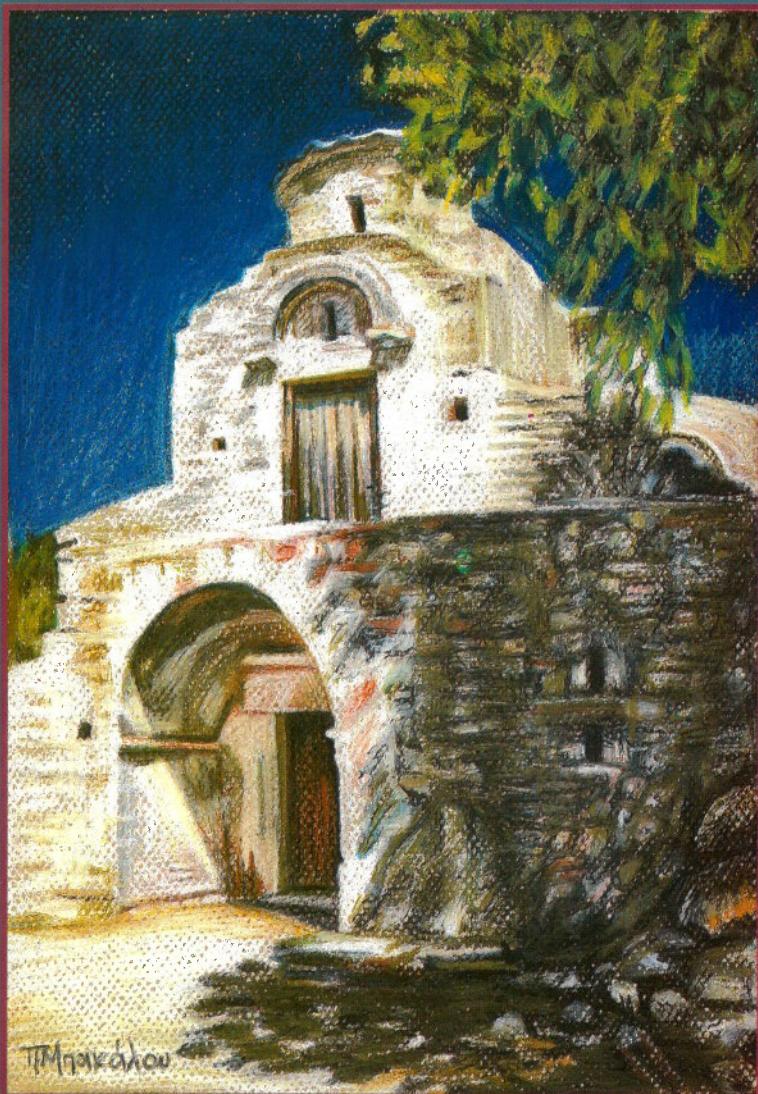


αρχατός

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΝΑΞΟΥ



Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης

ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ ΠΟΛΛΑ,
ΛΑΤΙΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥ,
«ΕΠΙΣΚΕΨΗ» ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

πό τον όρο «επίσκεψη» στην τυπική ορολογία της Καθολικής Εκκλησίας εννοείται πνευματικός, διοικητικός και οικονομικός ἐλεγχος των τοπικών Εκκλησιών από ειδικά εξουσιοδοτημένο ὄργανο, συνήθως επίσκοπο, αποκαλούμενον «αποστολικό επισκέπτη». Για την πραγματοποίηση μάλιστα τακτικών αποστολικών επισκέψεων στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους, ο καρδινάλιος Γιουστινιάνης είχε καθιερώσει σχετικό αλγρόδοτγμα, όπως αναφέρεται σε αρχειακή πηγή:

«Στη διαθήκη του αοιδίου καρδιναλίου Γιουστινιάνη, γι οποία συντάχθηκε στις 25 Ιανουαρίου 1619 και δημοσιεύθηκε στις 27 Μαρτίου 1621, μετά τον επελθόντα θάνατό του, αναφέρεται:

Κάθε δέκα χρόνια, αρχίζοντας από την πρώτη δεκαετία που θα ακολουθήσει μετά τον θάνατό μου, δηλ. το 1630 ή '40, ανάλογα με το πότε θα με καλέσει κοντά του ο Κύριος, να αποστέλνονται δύο αληρικοί σε επίσκεψη των νησιών του Αρχιπελάγους, ξεκινώντας από τη Χίο, μετά τη Μυτιλήνη, Εύβοια, Σάμο, Νάξο, Μήλο, Μύκονο και τα υπόλοιπα νησιά που τελούν υπό τουρκική Διοίκηση, στους οποίους να χορηγούνται 500 σκούδα για έξοδά τους, να εκλέγονται δε από τους διοικούντες την Αδελφότητα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου μεταξύ Ιησουϊτών ή άλλων αληρικών κατά την κρίση της συνελεύσεως της εν λόγω Αδελφότητος ή του Πάπα, γάριν της πνευματικής τονώσεως των εκεί ψυχών. Τούτο να γίνεται επ' ἀπειρον ανά δεκαετία» [Βατικανό, SCPF/Congreg. Particolari, vol. 48, f. 98].

Οι αποστολικοί επισκέπτες, μετά το πέρας του έργου τους, κατέγραφαν σε εκθέσεις τους με κάθε λεπτομέρεια την κατάστασή που επικρατούσε στις Εκκλησίες που επιθεω-

ρούσταν, έδιναν δε παράλληλα και πολλές άλλες πληροφορίες για τους τόπους που επιτκέπτονταν, πολύτιμες για την Ιστορία τους. Παρόμοιες επισκέψεις - επιθεωρήσεις φάίνεται ότι ενεργούσταν και οι, κατά τόπους, επίσκοποι στις επαρχίες τους, συνήθως όταν πρωτοδιορίζονταν σ' αυτές. Αυτό έκανε και ο αρχιεπίσκοπος Νάξου και Πάρου Βαρθολομαίος Πόλλα μετά την εκλογή του (1659), περιέγραψε δε την κατάσταση της Εκκλησίας του στη δημοσιευμένη κατωτέρω έκθεσή του. Απ' αυτήν μαθαίνουμε διάφορες ενδιαφέρουσες πληροφορίες της εποχής για την εσωτερική λειτουργία της αρχιεπισκοπής, όπως λ.γ. τον αριθμό και ονομασίες των ναών και των αξιωματούχων κληρικών, τα εισοδήματα και υπογραφές τους, τα περιουσιακά της αρχιεπισκοπής κ.ά. στοιχεία. Την έκθεστη, έχει συντάξει ο αρχιεπισκοπικός νοτάριος Ιωάννης Αντώνιος Καμιλής στα ιταλικά. Το κείμενό της, που δημοσιεύεται στα ελληνικά σε ελεύθερη μετάφραση, ευρίσκεται στα Αρχεία του Βατικανού με τα στοιχεία SCPF/SOCG. 275, ff. 255-263^r. Δύο κορυφαίες αράδες του κειμένου στο f. 256, που έχουν αποκοπεί κατά τη φιλμογράφησή του, αποδίδονται με (.....).

Πιστεύω ότι οι πληροφορίες που περιέχονται στην έκθεση αυτή θα φανούν χρήσιμες στους ιστορικούς της Παρονάξιας.

«Αντίγραφο της Επισκέψεως που διενήργησε ο σεβασμιώτατος αρχιεπίσκοπος Πόλλα κατά το πρώτο έτος της αρχιερατείας του στη Νάξο.

Εν ονόματι του Κυρίου, αμήν.
Εν έτει 1659, τη 14η Δεκεμβρίου.

Ο σεβασμιώτατος Βαρθολομαίος Πόλλα, αρχιεπίσκοπος Νάξου και Πάρου, άρχισε στις 14 τρέχοντος με κάλε επιστροφήτη και επιθεβλημένη μεγαλοπρέπεια, την διαταγθείσα στις 7 του ίδιου Επίσκεψη αρχίζοντας από τον καθεδρικό ναό (συνοδευόμενος από τους ευγενεστάτους χυρίους Φραντσέσκο Κομνηρό, δεκάνο, Φραντσέσκο Λορεντάνο, πρεπόσιτο, Ιωάννη Δαμιή, καντόρε, Ιωάννη Κρίσπο, όλων δηλαδή των κανόνικων του καταλόγου Ναξίας και από εμένα τον υπογραφόμενο Ιωάννη Αντώνιο Καμιλή, αρχιεπισκοπικό καντσελλάριο) και πρώτα από το παρεκκλήσιο του Αγίου Ρόζαρίου, το οποίο ευρίσκεται αριστερά του κεντρικού αλταρίου, στο δεύτερο κλίτος της εκκλησίας, όπου διατηρείται η Θεία μετάληψη: εκεί, αφού έκανε έαυθύντη μετάνοια, με φωταγώγιση, ύμνους, ψαλμούς και προσευχές, άνοιξε το ξύλινο αρτοφόριο, το προστηλωμένο αμεταχίνητα στο αλτάριο, σκεπασμένο με βελούδο, δαμάσκο ή ορμεσίνο, ανάλογα με τις εποχές, μερικώς επιχρυσωμένο και μερικώς ζωγραφισμένο, με ατημένιο σταυρό την κορυφή του: έγάζοντας έξω το ποτήριο με τα τίμια δώρα και το άγιο Σώμα του Κυρίου (το ποτήριο, που απεστάλη από την Αγία Προπαγάνδα, έχει έστιγη γάλκινη επιχρυσωμένη, και το κύπελλο αστηρέμένιο με μικρό κάλυμμα από φίνο ύφασμα) εξέτασε τα απαραίτητα και διεπίστωσε ότι αν και

δεν ετηρούντο ως έπρεπε, εν τούτοις, σύμφωνα και με τις υπάρχουσες δυνατότητες, η διατήρησή τους θεωρήθηκε αξιόλογη, με διαφορώς αναμμένο κανόνη λαικά και κεριά τημέρα και νύκτα και απόλυτο σεβασμό.

Ακολούθως, συνοδευόμενος από δύο εκ των ανωτέρω, άρχισε την επιθεώρηση των ιερών ελαίων τα οποία ευρίσκονται στο σημείο που φυλλάσσεται το ύδωρ βάπτιστης, δηλ. ευθεία των εισερχομένων στον ναό, σημείο διατηρούμενο με μεγάλη ευσέβεια και διακοσμημένο με ωραιότατα μάρμαρα, με βαπτιστήριο από ατόφιο μάρμαρο, με πόρτες και κλειδιά, τα οποία φυλάσσεται ο εφημέριος (parroco). Διατηρούνται λοιπόν εκεί τρεις φιάλες αγίου μύρου, το οποίο ανανεώνεται κάθε χρόνο σύμφωνα με το δόγμα της Αγίας Εκκλησίας και άλλα τρία βαζά αστριμένια, διατηρούμενα ιδιαιτέρως και για να βαπτίζονται στα χωριά ή άλλους τόπους όταν δεν μπορούν να έρχονται στη μητρόπολη. Διατηρούνται τα ιερά αυτά μυστήρια κατά τις επιταγές της Αγίας Ρωμαιικής Εκκλησίας και φυλλάσσονται στην ανωτέρω θέση, ονομαζόμενη «κρήνη» με την πρέπουσα ευλάβεια, ανανεώνεται το νερό και αγιάζεται δύο φορές τον χρόνο, όπως καθορίζεται από το τυπικό της Εκκλησίας.

Σ' αυτό το σημείο η σεβασμιότητά του διέκοψε την επίσκεψη, 14 Δεκ. 1659.

Ιωάννης Αντώνιος Καμίλλο, αρχιεπισκοπικός νοτάριος.

Στις 15 Δεκεμβρίου ο σεβατιμώτατος αρχιεπίσκοπος, συνεχίζοντας την αρξαμένη επίσκεψη, άρχισε την επιθεώρηση των ιερών λειψάνων Αγίων που ευρίσκονται στον μητροπολιτικό νάό του συνοδευόμενος από τους κανόνικους. Αριστερά του κεντρικού θυσιαστηρίου (altare) υπάρχει ένα ερμάριο, καλά κλεισθυμένο, όπου φυλλάσσεται το μανδήλι της Γενεαγίας Θεοτόκου, το οποίο είναι ένα τεμάχιο πτυχωτού πέπλου, μισής πιθανής περίπου, από μετάξι. Όπως πιστεύεται εδώ, τούτο προέρχεται από το μανδήλι της Γενεαγίας Θεοτόκου και με το να είναι η Παράδοση αυτή από αιμηρούντων γρόνων, δεν φανερώνει τίποτε άλλο, παρά την ευσέβεια και πίστη του λαού.

Υπάρχει ακόμη το αριστερό χέρι του Αγίου Πέτρου Alessandrino, από το οποίο λείπει ο δεκτηριός και ο αντίγειρας, για το οποίο υπάρχει μεγάλη ευλάβεια, τόσο από τον λαϊκό σεβασμό και τήρηση της Παράδοσης, όσο και από την αποδιδομένη τιμή και ετησία πανήγυρι. Και τα δύο αυτά λείψανα διατηρούνται με ευλάβεια μέσα σε δύο διακοσμημένες λειψανοθήκες. Δυο ακόμη λειψανοθήκες περιέχουν διάφορα μικρολείψανα, όπως και δύο μικρά οστά των Αγίων Παΐδων.

Υπάρχουν άλλες δύο λειψανοθήκες, η μια με ένα δόντι του Αγίου Χριστοφόρου και η άλλη μ' ένα τεμάχιο, διακοσμημένο με λίθο, της Αγίας Ροζαλίας και άλλες έξι για το διάκοσμο του θυσιαστηρίου, περιέχουσες διάφορα μικρολείψανα. Όλα αυτά τα άγια λειψανά, όπως και μια παλαιοτάτη μικρή εικόνα της Θεοτόκου, μεταφερθείσα από την Κωνσταντινούπολη, και θεωρούμενη, ως ιερό λείψανο, ευλαβούνται και τιμώνται όπως αρμόζει.

Συνεχίζοντας (ο αρχιεπίσκοπος την επίσκεψή)
 υπεράνω του διαχωριστικού τοιχώματος του ιερού έγγαματος υπάρχει η εικόνα της Γ' περαγίας Θεοτόκου, θεωρουμένη επίσης ως ιερό κειμήλιο, μεταφερθείσα και αυτή δια θαύματος από την Κωνσταντινούπολη, κατά την εποχή των εικονομάχων, με δύο ακόμη εικόνες της Παναγίας. Η εικόνα αυτή χαίρει υπέρτατης ευλάβειας γιατί πολλές φορές επεμβαίνει θαυματουργικώς υπέρ της πόλεως: με κοινές συνεισφορές των Λατίνων κατόχων έχει επενδύθει με ασήμι και διακοσμηθεί με αστραφένια κορφώνα και λίθους διαχόρων χρωμάτων. Η εκκλησία τιμάται στο όνομα της Γ' παπαντής και το θυσιαστήριο είναι κατασκευασμένο με πέτρα κι ένα μακρύ μάρμαρο, όπως επιτάσσει τη Εκκλησία: έχει καθαγιασθεί από τον σεβασμιώτατο Σκιατίνι και έχει τρία σκαλοπάτια μαρμάρινα, καλύπτεται δε πάντοτε, ανάλογα με τις εποχές, με κάθε είδους χρωματιστά υφάσματα από δαμάσκο, θελούδο ή χρυσοποίκιλτα κ.λπ. με τρία καλύμματα, χαλιά και άλλα διακοσμητικά.

Εκεί πλησίον είναι και ο χορός των κανονίκων κατασκευασμένος με μάρμαρα και φέρει γύρωθεν ξύλινα καθίσματα.

Ο αρχιεπισκοπικός θρόνος ευρίσκεται στα δεξιά επί τριών βαθμίδων με θόλο που φέρει μόνιμη επένδυση από δαμάσκο. Ακολουθεί ο κυρίως ναός, μήκους 24 έγγαμτων και πλάτους 14, κατόπιν του οποίου υπάρχουν οι αρχιεφαρικοί τάφοι κατασκευασμένοι εξ ολοκλήρου από μάρμαρο, όπως και οι ξύλινοι πάγκοι και καθίσματα, γώρια για τους ἄνδρες και τις γυναίκες. Ο ἀμβωνας, ξύλινος, ευρίσκεται προς το μέσον του ναού, στο σημείο που διαχωρίζεται από το ιερό έγγαμα. Το κήρυγμα διεξάγεται όλες τις Κυριακές της Τεσσαρακοστής των Χριστουγέννων, τις Κυριακές και Παρασκευές της Μεγάλης Τεσσαρακοστής και όλες τις στραντικές εορτές του χρόνου. Κηρύττουν οι πατέρες Ιησουΐτες και οι Καπουτσίνοι, οι μεν τον ένα γρόνο, οι δε τον άλλον, αλληλοδιαδόχως, εκτός από την εορτή της Γέννησης, της Αναστάσεως του Κυρίου και μερικές άλλες μεγάλες εορτές κατά τις οποίες κηρύγγει ο parocco ή σε όποιον ήθελε αναθέσει αυτάς. Τα σπίτια των ευγενών φιλεύουν τον ιεροκήρυκα και τους συνάδελφους του όλες τις ημέρες της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.

Στον μητροπολιτικό νάό υπάρχουν συνολικά πέντε θυσιαστήρια: το ένα είναι το κεντρικό, το δεύτερο του Αγίου Ροΐαρίου, το τρίτο του Μιχαήλ Αρχαγγέλου, το τέταρτο του Αγίου Καρόλου Βοργομεο και το πέμπτο του Αγίου Ρόκκο: και τα πέντε είναι πάντοτε ενδεδυμένα με ευρέπεια και μεγάλη τάξη. Στο δεξιό μέρος του ναού υπάρχει το σκευοφυλάκιο όπου φυλλάσσονται όλα τα αντικείμενα και ο διάκοσμος της εκκλησίας και όπου οι κανόνικοι και οι ιερείς ενδύονται τα ιερά ἀμφιά. Το σκευοφυλάκιο αυτό, μολονότι μικρό, είναι τακτοποιημένο κατά τον καλύτερο τρόπο και διατηρούμενο σε αυστηρή τάξη: σ' αυτό φυλλάσσεται ο εξοπλισμός διαχωρισμένος κατά τα χρώματα των ιερών αμφίων. Οι πάγκοι, δηλ. τα ράγια όπου κάθε κανόνικος τοποθετεί ιδιαιτέρως τα φελόνια, το ευχολόγιο

του κ.λπ. ευρίσκονται γύρω-γύρω και στο βάθος του σκευοφυλακίου υπάρχει ξύλινη τράπεζα επί της οποίας διάφορες ιερές εικόνες. Ακόμη ευρίσκεται εκεί και η θέση όπου προετοιμάζονται, ένας μαρμάρινος νιπτήρας και πλησίον του το στεργωτήριο των χεριών. Επίσης ένα μεγάλο ερμάριο όπου, με δύο κλειδιά τα οποία κρατούν δύο κανόνικοι, φυλλάσσονται ασφαλώς το συνοδικό σιγύλλιο, έγγραφα, πιστοποιητικά και άλλα γράμματα επέχοντα θέση συστατικού τίτλου. Ακόμη ένα κατάστιχο στο οποίο καταγράφονται οι αμοιβές και τα ονόματα των ιερουργών που λειτουργούν κατά τις υποχρεώστεις τους.

Στο σημείο αυτό ο σεβασμιώτατος διέκοψε για άλλην ημέρα προκειμένου ν' αναπαυθεί.

Ιωάννης Αντώνιος Καμίλλος, αρχιεπισκοπικός καντσελλάριος.

Στις 16 Δεκεμβρίου συνέχισε την επίσκεψή στο υπόλοιπο του καθεδρικού ναού, όπου ευρήκε δύο εξομολογητήρια, το ένα για τους άνδρες και το άλλο για τις γυναίκες, διατηρούμενα σε καλή κατάσταση και εκτεθειμένα σε δημόσια θέα· σ' αυτά εξομολόγος και εξομολογούμενος φάνονται, πληρηίς είναι χώρια ο ένας από τον άλλον αντί για κιγκλιδώματα από σίδηρο και ξύλο, συστατικά του μυστηρίου της μετανοίας, υπάρχουν τρεις πόρτες, από την μεγαλύτερη που έλεπει πρας δύσμάς εισέρχονται οι άνδρες και από τις άλλες δύο οι γυναίκες.

Στην είσοδο του ναού υπάρχουν μαρμάρινες υδρίες με αγίασμα που κάθε Σάββατο το αντικαθιστά και ευλογεί ο κανόνικος της εβδομάδος. Οι θύρες κλείνουν και ασφαλίζονται με γρέμιες κλειδαριές, ημέρα δε και νύκτα ανάβουν στο ναό δύο λαμπάδες, η μία εμπρός στα Τίμια Δώρα και η άλλη στο κεντρικό θυσιαστήριο. Γ' περάνω του ναού υψώνεται κωδωνοστάσιο, στο οποίο στηρίζονται τρεις καμπάνες. Στην είσοδο του ιερού θήματος υπάρχει κωδωνίσκος τον οποίο, εξερχόμενος ο ιερές για να μεταβεί στο θυσιαστήριο, κτυπά προκειμένου να κάνουν ηγυγία οι ευρισκόμενοι στο ναό πιστοί. Εμπρός από την εκκλησία είναι μια αυλή ή περιστύλιο και αμέσως μετά μια ευρύχωρη και όμορφη δημόσια πλατεία. Άνωθεν της εισόδου του ναού υπάρχει χονδρό μάρμαρο με τέσσερις αρχαίους θυρεούς.

Σ' αυτόν τον καθεδρικό ναό και συνοδικό (Capitolo) καθιερώμενό προ αμνημονεύτων χρόνων, υπηρετούν δέκα κανόνικοι: οι πρώτες επτά θέσεις είναι ανιδρυμένες από πολύ παλαιά, ενώ οι τρεις τελευταίες προ δεκαπενταετίας ή δεκαεξαετίας. Από τους κανονίκους αυτούς, οι τέσσερις πρώτοι αποκαλούνται αξιωματούχοι: ο δεκάνος, ο πρεπόσιτο, ο καντόρες και ο θρησκοφύλακ. Ακολουθούν οι λοιποί τακτικοί κανόνικοι. Στο ιερατείο υπάρχουν ακόμη άλλοι τέσσερις απλοί κληρικοί και 12 λαϊκοί. Οι ανωτέρω δέκα κανόνικοι υπηρετούν συνεχώς αυτήν την μητρόπολη παρευρισκόμενοι πάντοτε στον κόρο απαγγέλλοντας εναλλάξ τα της θείας λειτουργίας. Αυτό το έθιμο καθιερώθηκε επί του σεβασμιωτάτου αρχιεπισκόπου Αγγέλου Γοζαδίνου και το διατηρούν έκτοτε πιστά. Όλες τις εορτές και Κυριακές ψάλλεται η λειτουργία, όπως και κάθε Τετάρτη, Παρασκευή και Σάββατο της Τεσσαρακοστής και κάθε ημέρα της Μεγάλης Εβδομάδας καθώς και τα απόδειπνα της

Τεσσαρακοστής. Οι άρθροι ψάλλονται τέσσερις - πέντε φορές το γεόνο. Όλες οι ακολουθίες τηρούνται κατά τα οριζόμενα από το τυπικό της Ρώμης.

Το Συνοδικό των κανονίκων (Capitolo) έχει στη σφραγίδα του, την οποία χρησιμοποιούν σε γράμματα και έγγραφα, εικόνα που παριστά τον Κύριο και γύρω της, μέσα σε κύκλο, τις λέξεις SIGILLUM CAPITULI NAXIENS. Είναι πολύ παλαιά. (Οι κανόνικοι) δεν φέρουν ένδυμα κανονίκου, αλλά μόνο το δακτυλίδι με το οποίο διακρίνονται από τους κατωτέρους χληρικούς. Το λάβαρο (όπως το αποκαλούν) του Καπίτολου φέρει ωραίον ασημένιο Σταυρό στον διακοσμημένο ξύλινο κοντό του, από τον οποίο κρέμεται μια μακριά και ωραία ζωγραφισμένη στριμαία, διαφορετική των στρατιωτικών στριμαίων, που φέρει από τη μια πλευρά την Παναγία του Ροζαρίου και από την άλλη την Θεοτόκο στην οποία τιμάται ο ναός. Οι κανόνικοι έχουν κοινή υποχρέωση να υπηρετούν ανά εδομάδα, κατά τη διάρκεια της οποίας φάλλει καθημερινώς τη λειτουργία, ώστε μ' αυτόν τον τρόπο να εκπληρώνουν την επιθυμία των δωρητών για λειτουργίες.

Έτος 1660, Απριλίου 10.

Η παρούσα επίσκεψη διεκόπη λόγω άλλων επειγουσών υποθέσεων και, ιδιαίτερα, λόγω του ταξιδίου του αρχιεπισκόπου στη Μήλο για υποθέσεις της Εκκλησίας του. Επαναρχίζει σήμερα με την επιθεώρηση των υφισταμένων χληρικών.

Ιωάννης Αντώνιος Καμίλος, αρχιεπισκοπικός καντσελάριος.

Στις 10 Απριλίου ο σεβασμιώτατος, συνεχίζοντας την Επίσκεψη, ηθέλησε να επιθεωρήσει το Καπίτολό του· έκανε έναρξη κτυπώντας την καμπάνα, οπότε συγκεντρώθηκαν στα διαμερίσματά του όλοι οι κανόνικοι, από τους οποίους εξήτησε να ιδεί τα επίστρυμα έγγραφα δυνάμει των οποίων κατέχουν τα προνόμιά τους, τις υποχρεώσεις που έχουν, τα εισόδημα που αποκομίζουν, τα έξοδα που πληρώνουν και άλλες πληροφορίες.

Ακολούθως απεφάσισε να εξετάσει έναν ιδιαιτέρως και πρώτον εκάλεσε τον δον Φραντσέσκο Κομνενό, ντεκάνο του Καπίτολου, ο οποίος επέδειξε τα επίστρυμα έγγραφα δυνάμει των οποίων έχει παλαιόθεν συσταθεί το αξιωμά του. Το δίπλωμα είναι απλής επισήμανσης (semplice signatura) και έχει εκδοθεί στις 21 Ιανουαρίου του 4ου έτους του ποντιφικάτου της Αυτού Αγιότητος του πάπα Ιννοκέντιου X'. Το αξιωμα αυτό του κανονιάτου του παραχωρήθηκε από τον αλήστου μηνήμηδον Ραφαέλε Σκιατίνι, αρχιεπίσκοπο, το έτος 1648, Νοεμβρίου 27. Ο κατέχων το αξιωμα αυτό διατάσσει τους λοιπούς κανόνικους του Καπίτολου επί διαφόρων ζητημάτων και υποθέσεων και έχει την πρώτη θέση στον γορό και την πρώτη ψήφο. Είναι υποχρεωμένος να συμπαρίσταται καθημερινά στις ιεροτελεστίες του κόρου και όλες τις ιερές ακολουθίες και λειτουργίες. Κάθε εννέα εδομάδες αναλογεί σ' αυτόν η υποχρέωση να ιερουργεί ως εδομαδάριος και να λειτουργεί όλες τις ημέρες της εδομάδος στο κεντρικό θυσιαστήριο, όπου η λειτουργία αρχίζει με

την ανατολή του γλίου. Την ίδια υπογρέωση έχουν όλοι οι κανόνικοι, ο καθένας αλληλοδιαδόχως, γι' αυτό στην παρούσα Επίσκεψη δεν θα γίνεται σχετική αναφορά. Επί πλέον έχει υπογρέωση να φάλλει κάθες έξι μήνες δύο λειτουργίες υπέρ της ψυχής του αιολίου Αγγέλου Γοζαδίνου στα Θυσιαστήρια της Θεοτόκου και του Αρχαγγέλου Μιχαήλ. Το εισόδημα που αφίνει αυτό το κανονικάτο από τα ακίνητά του ανέρχεται από χρόνο σε χρόνο σε 25 ρεάλια, επιβαρύνεται με φόρο σε Βενετούς και Τούρκους 21½ ρεαλιών ετησίως.

Στις 11 Απριλίου προσκλήθηκε ενώπιον της αυτού σεβασιμότητος ο δον Φραντσέσκο Λορεντάνο, preposito, για να εξετασθεί: παρουσίασε τα έγγραφα του κανονικάτου του απλής σφραγίδος (di semplice signatura) κατά το σύνγριθες αυτού του Καπίτολου, παραχωρηθέντα από την Αγιότητά του τον πάπα Αλέξανδρο VII στις 8 Μαρτίου του πρώτου έτους του ποντιφικάτου του· το αξιώμα ανέλαβε στις 25 Αυγούστου 1658. Οι προκάτοχοί του πρεπόσιτοι διατηρούσαν πάντοτε οι ίδιοι το συγιλλιό του τίτλου τους. Σ' αυτόν όμως δεν δόθηκε παρόμοιο προνόμιο, γιατί αυτό έκρινε η σύνοδος του παρόντος Καπίτολου και διατηρείται ασφαλισμένο με δύο κλειδιά λόγω υποψίας που απέρρευσε για τους προηγουμένους πρεπόσιτους και άλλων αιτίων που δεν είναι δυνατόν να καταγραφούν εδώ, αλλά θα γίνει ιδιαίτερως λόγος στην Αγία Προπαγάνδα. Έχει υπογρέωση συμετοχής στον χορό και λειτουργιών, όπως περιγράφησαν ανωτέρω, διατηρεί ένα απλό κληροδότημα (beneficio), καθιερωθέν από την αείμνηστη Κατερίνα Κάλβο και έχει υπογρέωση να φάλλει μια λειτουργία κάθε Δευτέρα. Απολαμβάνει εισοδήματος από αιμέλια και χωράφια του κανονικάτου του, ανερχομένου σε 50 ρεάλια και πληρώνει ετήσιο φόρο ρεάλια 30.

Την ίδια ημέρα προσεκλήθη ο δον Giovanni Damigo, καντόρε του μητροπολιτικού ναού, για να εξετασθεί, ο οποίος παρουσίασε τα συστατικά του αξιώματός του έγγραφα, χορηγηθέντα από την Αγιότητά του τον πάπα Urbano VIII το 200 έτος του ποντιφικάτου του, στις 9 Ιουλίου. Κατέχει τη θέση της καντορίας από το 1614, Απριλίου 8. Έχει τη φροντίδα της διευθύνσεως του χορού, να εναρμονίζει υμνωδίες, φαλμούς κλπ. Κατέχει έναν κήπο που αφιέρωσε η αείμνηστη Λουκρέτια Κορονέλλου για τον οποίο οφείλει να φάλλει δύο λειτουργίες το μήνα μετά την αποβίωσή του όμως η εν λόγω αφιέρωσις, με την υπογρέωσή της, θα περιέλθει σε κάποιον άλλο κληρικό. Έχει εισόδημα 40 ρεαλιών και πληρώνει ετησίως φόρο 31 ρεάλια.

Την ίδια ημέρα ο σεβασιμώτατος επισκέψθηκε το κανονικάτο του Θησαυροφύλακος, το οποίο τώρα γηρεύει μετά την παραίτηση του δον Αντώνιου Γοζαδίνου· ως οικονόμος του σχετικού beneficio χρησιμοποιείται ο δον Giovanni Antonio Camillo, ο οποίος αλληλογραφεί με την Αγία Προπαγάνδα και διατηρεί τα επίσημα έγγραφα του κανονικάτου, έχει την 4η θέση στον χορό και φήρε στο Καπίτολο. Επίσης τη φροντίδα για τα εισοδήματα του μητροπολιτικού ναού, τη συγκέντρωση των χρημάτων του παγκαρφίου, πληρώνει τα έξοδα της εκκλησίας, είναι επιφορτισμένος με κάθες φροντίδα γι' αυτήν, μεμριψά για τη διασφάλιση των πολυτίμων σκευών και των κινητών και ακινήτων πραγμάτων της. Το εισόδημα του κανονικάτου αυτού δεν αποφέρει περισσότερα από 16 ρεάλια, πληρώνει δ'

ετησίως σε Βενετούς και Τούρκους 21 ρεάλια περίπου. Έχει υποχρεώσεις λειτουργιών και ιεροτελεστιών όπως οίλοι οι άλλοι κανόνικοι.

Στις 14 Απριλίου προσεκλήθη ο δον Giovanni Crespo, κανόνικος, επιλεγόμενος Τριγώνης, ο οποίος φέρει αυτό το παρανύμιο από ένα αιμπέλι του κανονικάτου του, ονομαζόμενο «Τριγώνα», δηλ. με τρεις γωνίες. Το εν λόγω κανονικάτο ιδρύθηκε προ τριάκοντα περίπου χρόνων, επί αρχιεπισκόπου Σκιατίνη. Δεν διαθέτει άλλο συστατικό έγγραφο παρά ένα γράμμα της Αγίας Προπαγάνδας έτους 1639, μηνός Σεπτεμβρίου, υπογεγραμμένο από τον σεβασμιώτατο Αντώνιο Μπαρμπερίνο και λέγεται ότι τούτο χρήσιμευεί για συστατικό έγγραφο σε περίπτωση διεξαγωγής κανονικής ή αποστολικής Επισκέψεως. Έχει υποχρέωση τελέσεως λειτουργιών όπως αναφέρθηκε ανωτέρω. Εισπράττει από το κανονικάτο του περί τα 15 ρεάλια και πληρώνει ετησίως ρεάλια 11.

Την ίδιαν ημέρα εμφανίσθηκε για επιθεώρηση ο δον Antonio Veggia, κανόνικος του Αγίου Μιχαήλ, δηλ. του ομωνύμου θυσιαστηρίου της Μητρόπολης, στο οποίο αφιερώθηκε το κανονικάτο του από τον αείμνηστο Ιάκωβο Μπελώνια. Η σύστασή του έγινε το 1644, Ιανουαρίου 24, αυτός δ' αναδείχθηκε σε κανόνικον από τον αρχιεπίσκοπο Σκιατίνη το 1647, Μαρτίου 6, όπως προκύπτει από το δίπλωμα που παρεγγόρησεν ο ίδιος αρχιεπίσκοπος. Επικύρωση από την Αγία Έδρα δεν υπάρχει. Έχει υποχρέωση λειτουργιών όπως οι λοιποί κανόνικοι. Εισπράττει από το κανονικάτο του 37 ρεάλια και πληρώνει χαράτσι τα 14. Το εν λόγω κανονικάτο διαθέτει επί πλέον μια καπελλανία που καθιερώθηκε από τον αείμνηστο Κρουσίνο Κορονέλλο κατά Μάϊου του 1651, με επιφύλαξη jure patronato κατά το οποίο, μετά την αποβίωση του ανωτέρω καπελλάνου Αντωνίου Veggia, οι κληρονόμοι του καθιερώσαντού έχουν δικαίωμα εκλογής καπελλάνου με ενημέρωση του αρχιερέως. Έχει υποχρέωση να ψάλλει μια λειτουργία κάθε Δευτέρα στο θυσιαστήριο του Αγίου Μιχαήλ και κάθε Σάββατο στο θύμιο του Ροζαρίου. Αποφέρει εισόδημα 16 ρεαλιών.

Την ίδια ημέρα ενεφανίσθη ενώπιον της σεβασμότητός του ο δον Tomaso Ballio, κανόνικος του Ροζαρίου, δηλ. του θυσιαστηρίου του ευρισκομένου στον μητροπολιτικό ναό, επ' ανόματι του οποίου καθιδρύθηκε το κανονικάτο του από τον Ιάκωβο Μπελώνια. Η εκλογή του έγινε το 1644, Ιανουαρίου 20 και ορίσθηκε κανόνικος από τον σεβασμιώτατο Σκιατίνη, τον ίδιο χρόνο. Έχει τις ίδιες υποχρεώσεις όπως οίλοι οι κανόνικοι. Απολαμβάνει εισόδηματος 30 ρεαλιών και πληρώνει φόρο 14 ρεάλια.

Την ίδια ημέρα έφθασε για επιθεώρηση ο δον Λέον Σομμαρίππα, κανόνικος του San Carlo, από τον οποίο ζητήθηκαν τα παραστατικά δυνάμει των οποίων κατέχει το ειρημένο κανονικάτο. Παρουσίασε τη διαθήκη του αείμνηστου Marco Zago, πρεπόζιτου, γραμμένην το έτος 1649, Ιουλίου 15, στην οποία περιέχεται η σύσταση του κανονικάτου στο πρόσωπο του ειρημένου Ολίβιο, μετά όμως την αποβίωση αυτού, εάν ο αδελφός του Ιερώνυμος έχει τέχνο που επιθυμήσει να γίνει κληρικός του αυτού κανονικάτου του θυσιαστηρίου του San Carlo, να δίδεται στο τέχνο αυτό του Ιερώνυμου, μετά δε και την τού-

του αποβίωση να περιέρχεται στην δικαιοδοσία του πάπα. Το κανονικάτο συνεπήρθη από τον σεβασμιώτατο Σκιατίνι το έτος 1649, Σεπτεμβρίου 15, επέδειξε δε τα έγγραφα του ιδίου αρχιεπισκόπου έτους 1650, Απριλίου 10, εκδεδομένα δυνάμει εξουσιοδοτήσεως, όπως έλεγε ο ίδιος, παραχωρήθείσης από την Αγία Προπαγάνδα, να ανιδρύει και επιβλέπει παρόμοια κανονικάτα υπαγόμενα στη δικαιοδοσία του. Το εν λόγω κανονικάτο έχει υποχρέωση στον χορό και λειτουργίων, όπως όλα τα άλλα. Η απόδοσή του ανέρχεται σε 40 ρεάλια ετησίως και πληρώνει φόρο ρεάλια 20.

Την ίδια ημέρα έγινε επιθεώρηση στον δον Andria Rassia, κανόνικον custode ο οποίος έχει ορισθεί στο αξίωμα από τον ειρημένο σεβασμό. Raffaello Schiatini το έτος 1651, Απριλίου 10. Επέδειξε το έγγραφο συστάσεως του κανονικάτου, εκδοθέν παρά του αυτού σεβασμιωτ. αρχιεπισκόπου, που ισχύει και ως έγγραφο καθιερώσεώς του, με την έγκριση της Αγίας Προπαγάνδας, όπως ανωτέρω εξετέθη για την καθιέρωση του beneficio. Έχει τις ίδιες υποχρεώσεις όπως όλοι οι άλλοι. Το εισόδημά του ανέρχεται σε 10 ρεάλια, τα οποία δεν αφούν για την πληρωμή της φορολογίας του.

Στις 16 Απριλίου επιθεωρήθηκε ο δον Gio(vanni) Antonio Camillo, canonico paroco της αρχιερατικής Διοικήσεως Νάξου, ο οποίος παρουσίασε τις έωλες που εκδόθηκαν από την αγιότητά του τον πάπα Άλεξανδρο VII κατά το πρώτο έτος του ποντιφικάτου του. Κατεστάθη paroco από τον σεβασμιώτατο Schiatini, ο οποίος τον χειροτόνησε ιερέα και ακολούθως τον τοποθέτησε στο κανονικάτο, ενωμένο συνεχώς με την ενορία. Το εν λόγω κανονικάτο εγκαθιδρύθηκε από τον αοιδικό σεβασμιώτατο Γοζαδίνο, προκάτοχον του ειρημένου Schiattini, και υποχρεώνει τον paroco να συμμετέχει καθημερινά στον χορό, στις λειτουργίες και τους εσπερινούς· στον κανόνικο ανήκει η μέριμνα επί των αγράντων μυστηρίων. Είναι υποχρεωμένος σε κάθε εορτή και τις Κυριακές να ψάλλει τον θρύρο για εξυπηρέτηση των χηρών, πτωχών και άλλων που αδύνατον να προσέρχονται κατά την κανονική λειτουργία. Έχει υποχρέωση να ψάλλει κατά τις λειτουργίες και εσπερινούς που είναι καθιερωμένοι για τους νεκρούς και έχει πολλές άλλες υποχρεώσεις προς τους ενορίτες. Θα είναι οκτώ χρόνια που προσφέρει αυτές τις υπηρεσίες. Το εισόδημα αυτού του κανονικάτου ανέρχεται σε 10 ρεάλια περίπου από χρασί και χριθάρι· στα μυστήρια του βαπτίσματος και του γάμου έχει το φιλοδώρημα που δίδεται στον παρόκο. Όταν παριστατού ο αρχιεπίσκοπος, όλα τα φιλοδωρήματα περιέρχονται σ' αυτόν, όχι όμως και όταν έχει προσκληθεί τιμητικώς στα μυστήρια αυτά, οπότε τα φιλοδωρήματα περιέρχονται στον παρόκο, πράγμα που δεν συμβαίνει συχνά. Πληρώνει κάθε χρόνο φορολογία για το αμπέλι του πάντρε Giannuli άσπρα 6.

Στις 28 Απριλίου 1660 επιθεωρήθηκε ο δον Nocolao Conte, ιερεύς αυτής της Εκκλησίας, άνευ υποχρεώσεως προς την Μητρόπολη. Έχει ένα beneficio των συγγενών του και είναι υποχρεωμένος να ψάλλει μια λειτουργία κάθε Κυριακή στην εκκλησία του Αγίου Βαφτολομαίου.

Αυθημερόν επιθεωρήθηκε ο δον Francesco Bulla, ιερεύς της επισκοπής Ναξίας· δεν

είναι κανόνικος, ούτε τετιμημένος με beneficio, πληγ καθημερινώς υπηρετεί τον καθεδρικό ναό με προθυμία και απόδοση.

Αυθημερόν εμφανίσθηκε ο δον Francesco Pelechi, ιερεύς της επισκοπής: δεν είναι κανόνικος, υπηρετεί όμως την εκκλησία όλες τις εορτές: είναι νέος κληρικός.

Αυθημερόν εμφανίσθηκε και ο Francesco Crespo, κληρικός της επισκοπής Νάξιας: είναι απλούς ιερεύς, νέος.

Στο σημείο αυτό περαιώθηκε γι. Επίσκεψη που θα συνεχισθεί άλλην ημέρα.

Giovanni Antonio Camillo, cancelliere Archieviscovile.

Στις 5 Ιουλίου 1660 γι σεβασμιότητά του, συνεγένοντας την διακοπείσα Επίσκεψη, λόγω άλλων επειγουσών υποθέσεων, διεπίστωσε ότι στο νησί της Νάξου υπάρχουν αρκετές εκκλησίες του Λατινικού δόγματος. Και κατ' αρχήν η εκκλησία του Αγίου Αντωνίου αθέα, κειμένη πληρίων του αιγαλού. Πρόκειται για εκκλησία παλαιότατη, κατασκευασμένη με τρία κλίτη, κολώνες μαρμάρινες και αψίδες, μήκους 24 έμματων και πλάτους 12. Σε παλαιούς καιρούς ήταν ναός (commendaria) των Ιπποτών της Μάλτας ο οποίος, μετά την έξοδο των ιπποτών από τη Ρόδο και τη μεταφορά της Αρχιεπισκοπής της εν λόγω πόλεως στη Νάξο, προσαρτήθηκε και αυτός, με τα εισοδήματά του, στην αιγειπισκοπική περιουσία (mensa). στην εκκλησία αυτή φάλλονται κάθε εβδομάδα δύο λειτουργίες για κάποιο ακίνητο που της είχε αφιερωθεί.

Στο Μπούργο της Νάξου υπάρχει άλλη εκκλησία ονομαζούμενη Παναγία των Χιονιών. Επίσης, άλλη μία του Αγίου Βαθόλομαίου, στην οποία κάθε Κυριακή τελείται λειτουργίες από κληρικό του οίκου Κόντη, εξ οικογενειακού εύημου.

Έξω της πόλεως, στην κοντινή εξοχή υπάρχει η εκκλησία του Αγίου Μάρκου του Ευαγγελιστού, οι εκκλησίες της Παναγίας Σαβέρα, του Αγίου Αντωνίου της Πάλδοβας, του Αγίου Πνεύματος, του Αγίου Ιακώβου και του Αγίου Σεβαστιανού. Σε όλες αυτές τις εκκλησούλες, ο αρχιεπίσκοπος σεβασμιώτατος Πόλλα, μετά την άφιξή του εδώ, ζρισε σε κάθε μίαν και ένα κληρικό, τον οποίο επεφόρτισε να φροντίζει για την καθαριότητα και την ασφάλειά της και από καιρού εις καιρόν να τελεί λειτουργία.

Μισό μήνι μακριά της πόλεως υπάρχουν άλλες δύο εκκλησίες, η Αγία Αικατερίνα και η Αγία Μαγδαλένα: αυτές, μολονότι υπάρχονται στον ordinario, μερικοί από τους χωρικούς έχουν τη φροντίδα τους από οικογενειακή παράδοση. Ένα μήνι μακρύτερα είναι η εκκλησία των Αγίων Τεσσαράκοντα, την οποία φροντίζει, από οικογενειακή παράδοση, ένας χωρικός. Ενώπιον μήνι μακριά της πόλεως υπάρχει η εκκλησία του Αγίου Ιωάννου του Βαπτιστού, δύο δε μιλια μακριά μιαν άλλη, δίκλιτη, του Αγίου Ιωάννου Βαπτιστού και του Αγίου Φραγκίσκου, τις οποίες εκ παραδόσεως φροντίζει ο ευγενής Οίκος των Barozi. Δύο μιλια μακρύτερα υπάρχει η εκκλησία της Παναγίας των Εισοδίων μαζί μ' εκείνην του Αγίου Σεβαστιανού, ανήκουσα πατροπαραδότως στον Οίκο Grimaldi: τέσσερα μιλια μακρύτερα υπάρχει εκκλησούλα επ' ονόματι της Μεταμορφώσεως, ανήκουσα πατρογονικώς στους ιώνες.

Στον κήπο της Αρχιεπισκοπής υπάρχει μια ωραιότατη και πολύ παλαιά εκκλησία, την οποία στην Κοίμηση της Θεοτόκου, μακριά από την πόλη, περί τα 4 μίλια λέγεται ότι σε παλαιοτέρους χρόνους ήταν ο μητροπολιτικός ναός, πλησίον του οποίου είναι μερικά δωμάτια, τα οποία ήταν έτοιμα να καταπέσουν και ο σημερινός αρχιεπίσκοπος Πόλλα τα επισκεύασε, ενώ ανοικοδόμησε και άλλα τρία δωμάτια για μεγαλύτερη ευκολία. Εκεί πλησίον ευρίσκεται και ο κήπος του δεκανάτου, μέσα στον οποίο είναι μια εκκλησούλα του Αγίου Μάμαντα, από την οποία έχει πάρει την ίδια ονομασία όλη, εκείνη η περιοχή, κήποι και βοσκότοποι της Αρχιεπισκοπής.

Από εκεί και σε απόσταση ενός μιλίου είναι δύο ακόμη εκκλησίες, του Αγίου Ιωάννου Βαπτιστού και των Αγίων Κοσμά και Δαμιανού, πατρογονικές των Κρίσπων. Στο χωριό Σαγκρί, ευρισκόμενο εκεί πλησίον, μέσα σε μιαν ελληνική εκκλησία υπάρχει παρεκκλήσιο του Αγίου Φραγκίσκου. Επίσης, σε απόσταση ενός μιλίου από το χωριό αυτό, ευρίσκεται μια παλαιά εκκλησία, η Γέννηση της Θεοτόκου, ονομαζόμενη Αυλωνίτισσα, από την οποία το κανονικάτο του θησαυροφύλακα έχει κάποια εισοδήματα. Στο χωριό Μονίτσια, μακριά από την πόλη, σχεδόν δώδεκα μίλια, ευρίσκεται μια εκκλησία του Αγίου Φραγκίσμου, πατρογονική των Castri.

Γιάρχουν λοιπόν εικοσιτρείς εκκλησίες έξω από την πόλη, στις οποίες τελείται λειτουργία μερικές φορές τον χρόνο και σε κάποιες πιο συχνά, ανάλογα με την απόσταση και την ευκολία εκείνων που έχουν τη φροντίδα τους.

Στις 15 Ιουλίου 1660 συνεχίζοντας τη σεβασμιότητά του την Επίσκεψη, προσεκάλεσε τον τηγούμενο και τον υφηγούμενο της Λαζαρέττος του Εσταυρωμένου για την επιθεώρησή της. Η ίδρυση της εν λόγω Λαζαρέττος ανάγεται σε παλαιούς χρόνους, επικυρώθηκε δ' ακολούθως, με άκρα επιείκεια της Αγιότητός του και Κυρίου μας πάπα Γρηγορίου XIII το έτος 1583, Φεβρουαρίου 27, όπως προκύπτει από τη δούλα που παρουσίασαν οι ειρημένοι τηγούμενος και υφηγούμενος. Στην εν λόγω Λαζαρέττα μετέχουν 92 αδελφοί, άνδρες και γυναίκες, όλοι του Λατινικού δόγματος, οι οποίοι συνέρχονται αρκετές φορές το χρόνο στην εκκλησία των πατέρων Ιησουϊτών, την οποία σημάντια της ασπίλου Γεννήσεως της Θεοτόκου, όπου ψάλλουν τον εσπερινό και τους ύμνους της Θεοτόκου σε κάθε εορτήν της και το απόδειπνο την τεσσαρακοστή. Τις τρεις ημέρες του όφθου της Μ. Τετάρτης, Μ. Πέμπτης και Μ. Παρασκευής (tenebre) έψαλλαν μιαν ακολουθία που έψαλλαν, κατά το παλαιό τυπικό, ιερείς σε ώρες νυκτερινές, όπως και την ακολουθία της Θεοτόκου κάθε Κυριακή. Είναι όμως τώρα 45 χρόνια που δεν πραγματοποιούνται αυτές οι ακολουθίες. Φέρουν μακόνες χρώματος κιτρίνου τις οποίες φορούν κατά τη θεία μετάληψη, πράγμα που κάνουν πανηγυρικά, και κατά τις εκφορές νεκρών αδελφών. Συνηθίζουν να υψώνουν στο μέσον της πόλης έναν μεγάλο σταυρό, ο οποίος παραμένει εκεί από την Κυριακή των Βαΐων ως το Μ. Σάββατο. Κατά την πανηγυρική ακολουθία της Μ. Παρασκευής, κατά την οποία, όπως συνηθίζεται εδώ, γίνεται ο ενταξιασμός του

Κυρίου και αποκαλείται ελληνικά «Επιτάφιος», οι ειρημένοι αδελφοί αφικνούνται με ψαλμώδεις από το παρεκκλησιό τους φέροντες, με άκραν ευλάβεια, τα διάσημα των μυστηρίων του Πάθους με έναν μεγάλο Εσταυρωμένο και την Θεοτόκο ενδεδυμένη στα μαύρα και εισέρχονται στον μητροπολιτικό νάό από όπου, συνοδευόμενοι από το ιερατείο, τοποθετούνται επικεφαλής της θείας νεκρικής πομπής και κάνονται τη Λιτανεία σ' ολόκληρη την πόλη. Κάνουν επίσης άλλη μια Λιτανεία την ημέρα της Αναστάσεως φέροντες μετ' ευλαβείας την εικόνα του Σωτήρος. Επίσης εφοτάζουν τη σύναξη της Γ' περαγίας Θεοτόκου μετά λιτανείας. Κάθε ένας αδελφός συνεισφέρει οικονομική ενίσχυση για να έχουν λαμπαδίδες σε όλες τις λειτουργίες και διατηρούν πολλές άλλες ευτεθείς συνήθειες. Με δικά τους έξοδα είχαν προσλάβει έναν καπελλάνο που τελούσε τις Κυριακές λειτουργίες τους. Όταν όμως εγκαταστάθηκαν εδώ οι πατέρες Ιησουΐτες, οι αδελφοί τους παρεχώρησαν το παρεκκλήσι τους, κατά την επικρατούσα συνήθεια να παρέχονται εκκλησίες στην Αδελφότητα των Ιησουΐτών και οι πατέρες ανέλαβαν όλες τις υποχρεώσεις του καπελλάνου. Έτσι δεν χρειάζονται πλέον ιερέα για να πραγματοποιούν, όποτε επιθυμούν, τις ιεροτελεστίες τους.

Στο σημείο αυτό διεκόπη η επίσκεψη λόγω ασθενείας του αρχιεπισκόπου.

Gio(vanni) Antonio Camillo, cancelliere archieviscovile.

Στην πόλη και νήσο της Νάξου ευρίσκονται τρία μοναστήρια καλογήρων, τα οποία, μολονότι η σεβασιμότητά του δεν επισκέψθηκε προσωπικώς, λόγω της ανεξαρτησίας που λέγουν ότι έχουν, σημειώνονται εδώ οι πληροφορίες που παρεχώρησαν οι γηγόμενοι τους:

— Ένα μικρό μαρκύρι από την πόλη ευρίσκεται το μοναστήρι των πατέρων Zoccolanti του Αγίου Φραγκίσκου, υποκείμενο στην επαρχιακή διοίκηση Κρήτης. Η εκκλησία τους τιμάται στο όνομα της Παναγίας Ευαγγελίστριας, πλησίον της δι' υπάρχει άλλη μια του Αγίου Στεφάνου. Οι εν λόγω πατέρες ήλθαν στη Νάξο από παλαιούς χρόνους, έχουν δ' ως προϊστάμενο έναν ιερέα-εφημέριο και έναν λαϊκό. Έχουν αρκετά εισοδήματα από ακίνητα, αμπέλια, χωράφια και ελαιώνες που προσέφεραν στην ειρημένη εκκλησία οι Λατίνοι της πόλεως. Γ' πάρχουν εκεί έξι δωμάτια, αποθήκες, τραπεζαρία, κουζίνα όπου, αν και το συγκρότημα δεν είναι ανηγερμένο για μοναστήρι, οι πατέρες διαμένουν με μεγάλη άνεση. Έχουν αυλή εμπρός από την εκκλησία και άλλη μια εμπρός από τα δωμάτια και εκτός από κηπευτικά προϊόντα, έχουν, πλησίον των δωματίων, κήπο με πηγάδι, οπωροφόρα και άλλες ευκολίες ώστε, σύμφωνα και με τις κοινωνικές συνήθειες του τόπου, οι πατέρες διαβιούν αξιοπρεπώς.

— Σε μικρή απόσταση, από την πόλη ευρίσκεται το μοναστήρι των πατέρων Καπουτσίνων, το οποίο τους παραχωρήθηκε από τους χωρικούς κατά την άφιξή τους, προ 35 περίπου χρόνων, σπότε ανήγειραν μιαν ωραιότατη εκκλησία της Παναγίας και δίπλα της το μοναστήρι, αρκετά άνετο και τακτοποιημένο, περιτειχισμένο, με κοιτώνες, τραπεζαρία, κουζίνα, αυλή και ωραιότατο κήπο με πηγάδι, δένδρα, πέργκολες και άλλες ευκολίες. Θα είναι περίπου δέκα χρόνια που οι πατέρες εγκατέλειψαν το μοναστήρι αυτό και

εγκαταστάθηκαν μέσα στην πόλη, όπου ανήγειραν άλλην εκκλησία και μοναστήρι εκ θεμελίων, διατηρούν όμως και το άλλο με τον κήπο και τα δωμάτια για την αναψυχή τους. Μέσα στο Κάστρο ανήγειραν την εκκλησία του Αγίου Αντωνίου της Πάδοβας, αιθουσες άνωθεν και κάτωθεν, διόροφο κοιτώνα, δωμάτια για έξι πατέρες, αναπαυτήριο, τραπεζαρία, σκευοθήκη, κουζίνα και άλλες ευκολίες που δεν είχαν πριν. Στο νέο αυτό μοναστήρι της πόλης διαμένουν οι πατέρες, ανερχόμενοι σήμερα σε τέσσερις με δικαίωμα τελέσεως λειτουργίας, έναν λαϊκό και άλλον ένα ιδιώτη Νάξιο, θεωρούμενον λαϊκό. Διατηρούν σχολείο μικρών παιδιών, 30 των αριθμού.

— Εντός της πόλεως υπάρχει το μοναστήρι των πατέρων Ιησουΐτών, που εγκατεστάθησαν στο νησί δύο-τρία χρόνια πριν από τους Καπουτσίνους. Σ' αυτούς παραγωρήθηκε η εκκλησία της Συλλήψεως(;) της Θεοτόκου (Madona Concetta), παρεκκλήσιο της Αδελφότητος του Εσταυρωμένου, παρ' όλων των ευγενών Νάξιων κατά την επιχριστούσα συνήθεια σ' όλον τον κόσμο να παραγωρούν σ' αυτούς εκκλησίες. Πληγίστηκε της εκκλησίας οι πατέρες αγόρασαν από ιδιώτες μερικά δωμάτια, στα οποία διαμένουν ως τώρα. Θα είναι οκτώ περίπου χρόνια που έχουν αρχίσει να τα κατεδαφίζουν και ν' ανεγείρουν οίκημα για μονή, περιτειχισμένο και με ανάλογες ευκολίες, αλλ' ακόμη δεν έχουν τελειώσει. Τους έχουν προσφερθεί πολλά ακίνητα, αμπέλια, χωράφια, ελαιώνες, έστικόποι και κήποι, από τα εισοδήματα των οποίων συντηρούνται. Σήμερα υπάρχουν δύο πατέρες — ιερείς και δύο λαϊκοί. Διατηρούν σχολείο 20 παιδιών.

Η Νάξος, πρώτιστη όλων των νησιών του Αρχιπελάγους, υπήρξε Δουκάτο ολοκλήρου του Αιγαίου Πελάγους: σ' αυτήν είχαν την έδρα τους οι Δούκες, κατόπιν αυτήσεως των οποίων μετεφέρθη η Αρχιεπισκοπή από τη Ρόδο στη Νάξο. Από την εποχή που κατεστάθη σ' αυτήν Δούκας ο Μάρκος Σανούδος, ευγενής Βενετός, εγκαταστάθηκαν και οι λατίνοι σε όλα τα νησιά του Αρχιπελάγους. Δεν υπήρξε ποτέ Έλληνας αρχιεπίσκοπος, άλλ' όταν οι Τούρκοι εξεδίωξαν τους Δούκες από την καθέδρα τους, ύστερ' από εξέγερση των Ελλήνων, έκαναν και αυτοί δικόν τους Αρχιεπίσκοπο. Σ' αυτό το νησί, που έχει περίγυρο περί τα 120 μίλια, υπάρχουν συνολικά τριακόσιες τριάντα ψυχές Λατίνων, οι 200 από τους οποίους ενήλικες και περί τους 5.000 Έλληνες που έχουν 100 ιερείς. Πρέπει να διευκρινισθεί ότι οι Λατίνοι είναι όλοι καλώς αποκατεστημένοι, οι περισσότεροι ευγενείς από τη Βενετία, Γένοβα, Βερόνα και άλλες πόλεις της Ιταλίας που ήλθαν στο νησί από τον καιρό του (πρώτου) Δούκα.

Γύρω την Αρχιεπισκοπή Νάξου ευρίσκεται και η εκκλησία της Πάρου, γι' αυτό και ο αρχιεπίσκοπος, τόσο ο Λατίνος όσο και ο Έλληνας, αποκαλείται Νάξου και Πάρου. Στο νησί αυτό υπάρχει μια εκκλησία μέσα στο Κάστρο της Άγουστας, που είναι η κυρία πόλης της Πάρου, ονομαζόμενη Άγιος Γεώργιος, μήκους 32 και πλάτους 20 ποδιών, μονόκλιτη, παλαιότατη και ευλαβούμενη ακόμη και από τους Έλληνες, αλλά πολύ φτωχή, όπως δια-

πιστώνεται και από τον αμέσως περιγραφόμενο εξοπλισμό της. Έχει δύο φελόνια πράσινα παλαιά, το ένα από δαμάσκο, το άλλο ορμεσίνο, δύο στιγάρια, δύο ammiti, μία ζώνη, ύφασμα οιόντος κάκινο, μια οιόνη για το δισκοπότηρο, δύο καλύμματα της αγίας τραπέζης, δύο κηροπήγια ξύλινα και ένα κανθάρι σιδερένιο. Αυτά είναι όλα κι όλα που διαθέτει η εκκλησία: χρησιμοποιεί δισκοπότηρο, τυπικό μηναρί και ό, τιδήποτε άλλο αναγκαίο από τον μητροπολιτικό ναό της Νάξου. Από ακίνητα έχει έναν κήπο που τον ενοικιάζει ο καπελλάνος για τέσσερις πιάστρες το γρόνο και ένα γωράκι που αποδίδει ετησίως δύο - τρία ρεάλια.

Μπορεί λοιπόν εύκολα ν' αντιληφθεί κανείς πόσο πτωχή έναι αυτή η εκκλησία ώστε, αν δεν υπήρχαν τα 30 σκούδα που στέλνει η Αγία Προπαγάνδα στον καπελλάνο, δεν γνωρίζω πως θα μπορούσε να ζήσει.

Στην πόλη της Παρκιάς, μέσα στη μεγάλη εκκλησία των Ελλήνων, την ονομαζόμενη Κατωπολιανή, υπάρχουν δύο αλτάρια Λατινικού δόγματος, το ένα εγκαθιδρυμένο από παμπαλαίους χρόνους, το άλλο εδώ και ωκτώ-εννέα χρόνια περίπου το πρώτο είναι μια απλή κολώνα μαρμάρινη κι επάνω της μια μικρή πλάκα μαρμάρινη, επίσης. Το δεύτερο, κατασκευασμένο καλύτερα, είναι με δύο σκαλοπάτια. Σ' ολόκληρο το νησί της Πάρου διαμένουν τριάντα ψυχές του δικού μας δόγματος, τις οποίες εξυπηρετεί ένας κληρικός από τη Σύρο ονόματι Λεονάρδος Φρέρης, τον οποίο διόρισε ο σημερινός αρχιεπίσκοπος, στην αρμοδιότητα του οποίου ανήκει η αποστολή καπελλάνου. Είναι δύο χρόνια τώρα που εφημερεύει εκεί.

Ανεγέρθη ανωτέρω το περιβόλι, κτήματα και οι θεσκότοποι που έχει η Αρχιεπισκοπή στην τοποθεσία Άγιος Μάρκος: πρέπει ακόμη να σημειώσουμε ότι έχει και μερικούς αμπελώνες και κτήματα κείμενα στην εξοχή, λίγο έξω από την πόλη. Τα εισοδήματα της Αρχιεπισκοπής από το σύνολο των ιδιοκτήτων ακινήτων της δεν φθάνουν τα 150 ρεάλια, όπως θεβαίωνται από όλους σχεδόν τους κατοίκους του δόγματός μας σε πιστοποίησή τους που φυλλάσσεται στην αρχιεπισκοπική καντσελλαρία. Οι αμπελώνες, λόγω της χημείας του θρόνου επί τέσσερα χρόνια έχουν κατατραφεί από έλλειψη φροντίδας και δεν απόδιδουν ό, τι απέδιδαν παλαιότερα, το ίδιο και τα λοιπά κτήματα της Αρχιεπισκοπής από κακή εκμετάλλευση. Ο σημερινός αρχιεπίσκοπος εφρύντισε γέρη γι' αυτά και την καλή απόδοσή τους. Επισκοπική κατοικία δεν υπάρχει, γι' αυτό είναι υποχρεωμένος να ενοικιάζει εδώ και εκεί. Γ' πάργει ίμως μια εξαιρετική τοποθεσία μέσα στο Κάστρο, όπου υπήρχαν σε παλαιούς χρόνους αρχιεπισκοπικές κατοικίες, μα τώρα δεν απέμεινε παρά το γήπεδο για ν' ανεγερθεί ένα ωραίο κτήριο.

Ego Joës Antonius Camillus omnibus supradictis
interfui laq's scripsi tanqua.

Cancellarius Archiepiscopalis»